

بحث در آیہ
ضرب و
قیمومت

زن بودن؛ انسان بودن

عمادالدین باقی

سرشناسه: باقی، عمادالدین، ۱۳۴۱ -

عنوان و نام پدیدآور: بحثی در آیه ضرب و قیوموت: به پیوست زن بودن؛ انسان بودن (درنگی در جنبش زنان) / عمادالدین باقی.

مشخصات نشر: تهران: سرایی، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۲۹۲ ص.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۳۶۲-۰۹-۲

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه

عنوان دیگر: زن بودن؛ انسان بودن (درنگی در جنبش زنان).

موضوع: زنان - خشونت علیه - جنبه‌های قرآنی / تفاسیر (سوره نساء، آیه ۳۴) / زنان - ایران - خشونت علیه / زنان - خشونت علیه - جنبه‌های مذهبی - اسلام / زنان مسلمان - ایران - فعالیت‌های اجتماعی / حقوق خانواده - جنبه‌های مذهبی - اسلام

Women - Violence against - Qur'anic teaching / Women - Iran - Violence against / Women - Violence against - Religious aspects - Islam / Muslim women - Iran - Civic action / Domestic relations - Religious aspects - Islam

رده بندی کنگره: ۱۳۹۶ ب۲۴ / ۹ ب۱۰۴

رده بندی دیویی: ۲۹۷ / ۱۵۹

شماره کتابشناسی ملی: ۴۶۷۴۱۷۶

بحثی در آیه ضرب و قیوموت

زن بودن؛ انسان بودن (درنگی در جنبش زنان)

نویسنده	عمادالدین باقی
چاپ اول	۱۳۹۶ ش. / ۱۳۹۷ ق. / ۲۰۱۸ م.
صفحه‌آرایی و جلد	رضا دولت‌زاده
امور فنی	حسام‌الدین مرودشتی
شمارگان	۲۰۰۰ جلد
بها	۲۵/۰۰۰ تومان
چاپخانه	برهان
تلفکس	(۰۲۱) ۲۲۵۶۳۴۵۸
همراه	(۰۹۹۰) ۳۷۱۲۰۱۸
ایمیل	SaraeiPublication@gmail.com

کلیه حقوق چاپ و نشر، محفوظ و مخصوص ناشر است و هرگونه کپی‌برداری و نقل مطالب بدون اجازه ناشر پیگرد قانونی دارد.

فهرست

بخش بحث: بحثی در آیه ضرب و قیومت

۱۳	درباره کتاب

پاره یکم: بحثی در آیه ضرب

۱۹	درآمد: ایده‌های بنیادی و ضرورت بحث
۲۳	آیه محل نزاع (ترجمه اولیه و خام آیه)
۲۴	بحث اول: یک فرض باطل
۲۵	بحث دوم: وضعیت آرمانی و واقعی
۲۶	بحث سوم: جنبش زنان و تأثیر شرایط اجتماعی در حکم
۳۲	بحث چهارم: دیدگاه مقاصدی
۳۴	بحث پنجم: درباره احتمال نسخ
۳۵	بحث ششم: درباره اصل
۳۷	چند نمونه از آیات
۳۷	نفی ضرب، مطلقاً
۳۹	بنیان زناشویی و رمز دوام آن
۴۰	چند نمونه از روایات
۴۸	بحث هفتم: معنای نشوز و چند مفهوم و عنصر کلیدی
۴۹	نشوز و فحشاء
۵۲	مدرك ادعا و پدیده مهم «خوگیری»

۵۷	عادت و خوگیری، پاسخ جامعه‌شناختی یک پرسش
۵۸	عادت‌ها و روایت‌ها
۶۴	خوف
۶۵	وعظ
۶۵	هجر
۶۶	مَضْجَع
۶۷	مات هجر
۶۷	تله
۶۸	ضربوا
۶۹	کسیت سرایله ضرب: شروط پنجگانه ضرب غیر مبرح
۶۹	غیر مبرح
۶۹	وسيله ضرب
۷۰	مکان ضرب
۷۱	قصاص ضرب مبرح
۷۱	ندیدن فرزندان
۷۱	خشم آلود نبودن
۷۲	تعداد ضرب
۷۲	قصد از ضرب یا فلسفه حکم
۷۴	ترجیح انصراف از ضرب غیر مبرح
۷۸	بحث هشتم: معنای دقیق‌تر و متصفانه‌تر آیه
۸۳	بحث نهم: روش تزیینی و بنیانی حل مشکل
۸۵	بحث دهم: ثمرات بحث
۸۹	بحث یازدهم: خشونت زنان و نشوز مردان
۹۵	جمع‌بندی
۹۹	توجه به جغرافیای بحث

پاره دوم: قیومت (حکومت مردان بر زنان! یا مدیریت فارغ از جنسیت؟)

۱۰۳	یادآوری
۱۰۴	مقدمه
۱۰۵	چکیده
۱۰۵	تأملات و تحلیل لغوی آن
۱۰۵	یک بحث زبان شناختی
۱۰۶	ریشه بحث
۱۱۰	نگاه حقوق بشری و قاعده مدیریتی
۱۱۱	تفاوت رجولیت و نریت
۱۱۱	اختیار و مسئولیت
۱۱۵	تمایز میان عقل و تعقل
۱۱۷	قیومت عام یا محدود به خانواده
۱۱۸	دیدگاه نزدیک تر به نص
۱۲۱	نتایج بحث
۱۲۴	بحثی در باب برتری عزم و اراده مردان
۱۲۴	خشت اول چون نهاده معمار کعبه
۱۳۱	بیمه زنان، ثمره دیگر آیه قوامیت
۱۴۲	وایسین گفتار
۱۴۵	یک توارد شگفت

بخش دوم: زن بودن، انسان بودن (درنگی در جنبش زنان)

پاره یکم: زن در تاریخ و سیاست

۱۵۱	زن در تاریخ و سیاست
۱۵۷	از جنون تا عقلانی و آسمانی جلوه دادن یک کنش جنسی (پاورقی)
۱۶۰	زن پس از اسلام
۱۶۶	زنان ایرانی پیشرو در تحولات اجتماعی تاریخ معاصر

۱۶۷	- پیشتازان جنبش
۱۶۸	- دوره‌ی قاجاریه
۱۷۰	- زنان در جنبش تنباکو
۱۷۲	- زنان در دوره مشروطه
۱۷۳	- زنان در برابر استبداد محمد علی شاه
۱۷۳	- زنان در مقاومت علیه اولتیماتوم روس‌ها
۱۷۴	- مسئله زنان و مجلس اول مشروطه
۱۷۶	- پیمینه کشف حجاب و اجرای آن در دوره رضاخان
۱۸۰	- تفصیل دیدگاه سید احمد کسروی درباره حقوق، وظایف و نقش زنان (در باورقی)
۱۸۲	- نهضت ملی
۱۹۰	- مع‌بندی
۱۹۴	- زنان و مایب الرجال
۱۹۹	- مسئله ریاست منم زن برای زنان
۲۰۱	- آیا زن می‌تواند رئیس جمهور شود؟

پاره دوم: مسئله زنان، فمینیسم و نواندیشی دینی

۲۰۵	زنان و فمینیسم
۲۱۱	مسئله زنان، کدام مسئله؟
۲۱۱	آیا جریان روشنفکری دینی اساساً مسئله زنان را در سببیت شناخته است؟
۲۱۱	دلیل جامعه‌شناختی
۲۱۲	دلیل تاریخی
۲۱۶	آیا جریان روشنفکری دینی برای حل مسئله زنان راه حل خاصی دارد؟
۲۱۸	نقد
۲۱۸	اصلاح بینش
۲۲۰	آیا مردان فرا-دست‌اند؟
۲۲۱	از نظر تاریخی
۲۲۲	در دنیای غرب
۲۲۴	در ایران دیروز
۲۲۵	در ایران امروز
۲۲۶	از نظر مذهبی

۲۲۷	از منظر حقوق بشری
۲۲۸	وضعیت کلی در جهان امروز
۲۲۹	نظرگاه شخصی نگارنده
۲۳۰	آینده
۲۳۱	جایی برای اندیشیدن به فمینیسم بگشاییم
۲۳۲	سارکت زنان در شوراها
۲۳۵	منابع

بخش سوم: پیوست‌ها

پاره یکم

دو گفتار اسنادی درباره مقاله «مسئله زنان، کدام مسئله؟»
(مربوط به دوره دوم از بخش دوم)

۲۴۹	اجازه بدهید بگویم کدام مسئله زن!
۲۵۵	کدام تواندیشی، کدام مسئله زنان؟

پاره دوم از پیوست‌ها چند یادداشت کوتاه

۲۶۷	- پاسداشت حرمت زنان
۲۷۰	- سخنرانی در تجمع زنان
۲۷۱	- رنج اعتدال (تحلیلی از فیلم بانو)
۲۷۲	- درآمد
۲۷۹	- نکات تأمل برانگیز داستان سوچی در فیلم بانو
۲۸۴	- نامه به آن‌سانگ سوچی
۲۸۶	- والایر از فقه
۲۹۰	- مرگ نمادها
۲۹۲	- «شلیتر» یا «مانوس» ایرانی
۲۹۸	کارنامه

درباره کتاب

همه مباحث این کتاب، پیشتر و در زمان‌های مختلفی به صورت پراکنده منتشر شده‌اند که هم‌زمان نشر و هم‌شان بیان آن‌ها موضوعی است که بازتابنده سیر تفکر نگارنده از گذشته تا امروز است. به‌شخصه، جنبه دین‌شناختی و تفسیری با رویکرد حقوق بشری دارد؛ پایه نگارنده سال‌ها پیش در گفت‌وگویی اظهار داشته بود: از این پس باید حقوق بشر در عمل سیاسی، قانون‌گذاری و اجتهاد و عمل اجتماعی محرابیت پیدا کند (گفتگو با ایلنا-خبرگزاری کار ایران-۱۳۸۲/۹/۱۸) و بخش مهم، رویکرد ریخی و اجتماعی به مسئله زنان دارد.

بخش نخست کتاب در واقع یک کار پژوهشی و مکتوب است که نخستین بار در تاریخ سه شنبه ۲۶ دی ۱۳۹۱، در سلسله نشست‌های تواندیشی دینی و زنان به بیان آن پرداختم. این نشست به مناسبت یادبود فرهیخته‌ی مرحومه، خانم فریده ماشینی، موضوع: «تواندیشی دینی، زنان و حقوق بشر» با موضوع جزیی: «آیه ضرب»، گزار می‌شد. مکان برنامه، مرکز مطالعات زنان (تحت مدیریت خانم دکتر ابتکار) و برگزارکننده آن «انجمن بانوی مهر» به مدیریت دکتر رحیم عبادی بود. گزارش کوتاه شده سخنرانی و دیدگاه‌های حاضران در سایت مدرسه فمینیستی منتشر شد سپس متن کامل آن به صورت کتابچه مستقلی با عنوان «بحثی درباره آیه ضرب» در سه نوبت به انتشار درآمد. پیش از چاپ دوم کتابچه (مهرماه ۱۳۹۲ش)، مجله وزین مهرنامه در شماره ۲۹ مورخ تیر ۱۳۹۲ ص ۱۸۰-۱۷۳ متن نسبتاً کامل این بحث را با حذف روایات، پاورقی‌ها و منابع پایانی و نیز حذف و تغییر

معدودی از کلمات برای پیشگیری از حساسیت‌های احتمالی، منتشر کرده است.

پس از آن به دعوت انجمن اسلامی مهندسین برای بحث درباره آیه ۳۴ سوره نساء در تاریخ‌های: چهارشنبه ۸ آبان ۱۳۹۲ و چهارشنبه ۲۹ آبان ۱۳۹۲ نشست‌هایی تشکیل شد. نشست دوم به موضوع قوامیت اختصاص داشت و سایت انجمن اسلامی مهندسین نیز متن بحث را اشار داد. افزوده‌های این نشست‌ها از جمله برخی نکاتی که در پرسش و پاسخ‌ها بیان شده‌اند برای تکمیل این گفتار مورد بحث قرار گرفته‌اند.

بخش دوم کتاب نیز حاوی چند گفتار است که در مواردی زمین ارائه گفتار هم تالی از موضوعیت و اهمیت نیست. تعدادی از آن‌ها متن پیاده شده و ریزان در سخنرانی‌ها و تعدادی هم یادداشت‌های منتشر شده‌اند. البته رسم مألوف پاره‌ای از اندیشمندان این بوده که سخنرانی‌ها را به دلیل این که معمولاً همراه با ذکر سند و مأخذ نیست عیناً پیاده و منتشر کرده‌اند. در نتیجه، نقل‌ها و مدعیات فراوانی در آن‌ها یافت می‌شوند که هیچ سندی ندارند. این شیوه کتاب‌نگاری به یکی از آفت‌های عرصه نویسندگی بدل شده و صاحبان آثار را از مستندگویی معاف ساخته است. البته گاه این شیوه‌ای برای فرار از مسئولیت و نیز آسان کردن کتاب‌نگاری و کتاب‌سازی بوده است. در حالی که وقتی یک متن گفتاری به نوشتار و به‌ویژه به یک کتاب تبدیل می‌شود باید از قواعد کتاب‌نگاری تبعیت کند و نه پیاده‌سازی خود را در برابر گفته‌هایش مسئول بداند. از این رو بخش دوم کتاب، از شیوه مرسوم و مألوف دوری گزیده و به ذکر منابع و مأخذ ضروری اظهارات خود در سخنرانی‌ها پرداخته‌ام؛ با این هدف که به لحاظ علمی، شایستگی حضور در کتاب را به‌دست آورند.

این کتاب دربردارنده همه گفتارها و دیدگاه‌های نویسنده درباره

مسائل زنان نیست؛ چه بخشی از آن‌ها نیز در کتاب‌های دیگر پیرامون کانون‌های نزاع دین، حقوق بشر، سکولاریسم و لیبرالیسم فراهم آمده‌اند.

یکی از گفت‌وگوهای انجام شده با موضوع نقد و بررسی خشونت علیه زنان که پنج‌شنبه ۳۰ فروردین ۱۳۸۶ در برنامه «نیمه‌دیگر» از شبکه رادیو پخش شد و جلسه دوم آن به دلیل فشارهای سیاسی بر تهیه‌کنندگان رادیو تشکیل نشد با این مجموعه مناسبت داشت اما دسترسی به فایل صوتی آن میسر نشد.

در پایان، شاید به استناد از همسر فرهیخته‌ام خانم فاطمه کمالی که همه این کتاب را موشکافانه بازخوانی کرده و نکات باریکی را یادآور شد و نیز از روحانی فاضل، براسم سرور رضا حسینی امین که به دقت بخش نخست کتاب را بازبینی کرده است و در دوست گرامی آقای علی نمازی که ویرایش کتاب را عهده‌دار شدند پایبندی گرامی کنم. به‌ویژه، بانهایت سپاس از برادر فرزانه و پرتلاشم آقای سعید ستظری یاگار فقیه عالیقدر و آزاده که یاریگر نشر کتابچه «بحثی درباره آیه ضرب و ستم و حقوق و حامی‌ام در حوزه پژوهش و نشر بوده است قدردانی می‌کنم.

مهرماه ۱۳۸۶

۱۱۰۳۱۰

بازنگری ۱۱۰۳۱۰